

Elita medzi trávou

K našej nádhornej domovine neodmysliteľne patrí hmyz. Bežnému smrteľníkovi sa pri tomto slove premietnu v mysli krásne motýle, cvrlikajúce cikády a kobyľky, nepríjemné muchy, bodajúce komáre, ale aj rôzna chrobač. Škodlivá, užitočná, nápadná i nenápadná. Obdarená fantastickými tvarmi a neskutočnými farbami.

Na Slovensku žije viac ako sedem tisíc druhov chrobákov a napriek tomu sú neustále popisované nové, pre vedu celkom neznáme, o ktorých sme nemali ani tušenia, že s nami zdieľajú náš krásny kúsok Zeme. Mnohé sa objavujú s končiacou sa zimou. Niekedy v marci, keď teplé lúče zubatého slnka zohrejú polia, lúky a stepné stráne, keď sa roztopí sneh a zo suchutej trávy vytŕča strapatú hlávku zlatistý hlaváček jarný, keď na severe stále kraluje pani Zima, v južných oblastiach našej republiky sa objavujú fialové zvončeky poniklecov, huňatým kožúškom chránené pred nočným chladom.

Chrobáky známe už z treťohôr

Jasavé trilky operencov pripomínajú koniec zimy. Celý svet sa mení. Jar je krásna. To je čas, keď pri vychádzkach do prírody môžeme pozorovať, smelo si vykračujúcich hmyzích párádnikov, patriacich do prastarej skupiny chrobákov, známych už z treťohôr. Čelad' fuzáčovitá (Cerambycidae) z podradu všežravých chrobákov (Polyphaga) patrí medzi najznámejšie a najnápadnejšie. Spoločným znakom sú nezvyčajne dlhé tykadlá, ktoré majú samičky na rozdiel od samčiek omnoho kratšie. U nás ich žije takmer dvestopäťdesiat druhov, na zemeguli však až tridsaťpäťtisíc. Centrom ich výskytu, tak ako u väčšiny hmyzu, sú tropické oblasti našej modrej planéty.

Jednou z najzaujímavejších a najvyhládavanejších je podčelad' Lamiinae a v nej rody *Dorcadion*, *Neodorcadion*, *Herophila*, *Morimus* a *Lamia*. Pod krovkami nemajú blanité krídla, nie sú schopné letu, sú viazané na pôdu a vytvárajú tak množstvo charakteristických foriem. Ich domovom sú stepi pontické a mediteránne. Najmä však centrálna časť Ázie. Patria k najcharakteristickejšim zástupcom stepného hmyzu. Larvy dorkadionov žijú v pôde, kde sa živia koreňkami tráv. Larvy rodov *Herophila*, *Morimus* a *Lamia* sa vyvíjajú pod kôrou a v dreve stromov i krov. Dospelé chrobáky sa tvarom tela, ani spôsobom života, na svojich príbuzných z čelade veľmi nepodobajú. Obývajú teplé oblasti štátu, kde sa pred nepriazňou počasia ukrývajú v tráve pod kladami dreva i kameňmi.

Fuzáče

Fuzáče z rodu *Dorcadion* sú vyslovene palearktickým rodom, reprezentujúcim takmer štyri stovky druhov. Na Slovensku majú preukázateľne štyroch zástupcov. Krovky s ramenným hrbolečkom sú pretiahnuté, na konci zúžené. Tykadlá nedosahujú na ich koniec. Štít s trmi na bokoch je u samičiek takmer štvorcového tvaru. Milujú slnko, no môžeme ich pozorovať od skorého rána, aj keď sa obloha zamračí a nad krajinou sa váľajú čierne chuchvalce mrakov. Skupina dorkadionov (tribus Dordadiini) obľubuje suché biotopy stepí a lesostepí, s riedkym porastom stromov a krov. Južné svahy viníc a lúk, neobhospodarované pôdy, pastviny s piesčitou pôdou a okraje polí. Na takýchto lokalitách čulo pobeňujú, alebo obhrýzajú trsy zelenajúcej sa trávy.

Nechcem čitateľa unúvať siahodhlým opisom jednotlivých druhov. Na priložených fotogra-

fických záberoch sú dostatočne viditeľné tvarové i farebné znaky. V súčasnom období žijú na Slovensku preukázateľne doložené tieto druhy: fuzáč trávový *Dorcadion fulvum*, fuzáč čierny *Dorcadion aethiops*, fuzáč piesočný *Dorcadion pedestre* a *Dorcadion scopoli*. V literatúre sa z nášho územia uvádzajú *Dorcadion holosericeum*, *Dorcadion decipiens* a *Neodorcadion bilineatum*. Nie sú však

Pôvodná lokalita výskytu fuzáčov rodu *Dorcadion* pri obci Ladmovce

Fuzáč čierny *Dorcadion aethiops* (Scopoli, 1763) – Ladmovce

Poniklec lúčny čiernasty – Malý Horeš

Fuzáč trávový *Dorcadion fulvum* (Scopoli, 1763) – Bojnice

Hlaváček jarný – Háč

vierohodne dokladované, aj keď sa s nimi stretávam už v neďalekej maďarskej pusti. Príbuzný druh *Herophila tri-stitis*, vyvíjajúci sa v dreve, je pomerne hojný v štátoch bývalej Juhoslávie.

Objav pre faunu Slovenska

Vrzúnika višňového, ktorý je novšie označovaný ako vrzúnik štvorškrvný (Vidlička, 2011) *Morimus funereus*, som pôvodne objavil na Zemplíne pri Michalovciach (Gabzdil, 2011). Neskôr sa po konzultáciách s talianskym odborníkom G. Samom a revízií ruským špecialistom M. L. Danilevskym ukázalo, že ide o nominotyp nového fuzáča pre faunu Slovenska – druh *Morimus asper* (Sulzer, 1776), (pozri: Vidlička, 2011 in Atlas druhov európskeho významu pre územia NATURA na Slovensku, s. 166).

Fuzáč vrbový *Lamia textor* (Linnaeus, 1758) bol v minulosti udávaný ako škodca vrb, v súčasnosti však rapídne ubúda a o jeho škodlivosti nie sú žiadne overené správy. Stretávam sa s ním každoročne na vhodných lokalitách v podhorí Vihorlatu i v otvorených údoliach riek Potiskej nížiny. Zaregistroval som ho však aj v pobaltských štátoch: Lotyšsko, Estónsko a Litva.

To je stručný výpočet stepných

Fuzáč *Dorcadion scopoli* (Herbst, 1784) – Malý Horeš

Fuzáč *Morimus asper asper* (Sulzer, 1776) – Pavlovce nad Uhom

Fuzáč vrbový *Lamia textor* (Linnaeus, 1758) – Poruba pod Vihorlatom

parádnikov Slovenska, ktoré aj keď nie sú zatiaľ bezprostredne ohrozené, zasluhujú si pozornosť, ako neodmysliteľná súčasť našej prírody. Ich zraniteľnosť sa najviac prejavuje pri jarnom vypaľovaní trávy, chemizácii polí i zarastaním lúk náletovými drevinami. To je príklad nádhornej lokality pod Vinianskym hradom v pohorí Vihorlatu.

Rudolf Gabzdil

Foto: Rudolf Gabzdil

Neváhajte a... hľadajte vážku!

Hľadať vážku! je názov súťaže, ktorej nultý ročník vyhlásila spoločnosť Aqua vita. Súťaž je určená skupinám školákov pod vedením ich pedagógov, vedúcich krúžkov alebo iných zodpovedných dospelých osôb. Prihlásiť sa môžu skupiny z celého Slovenska.

Súťaž prebieha počas celej vegetačnej sezóny. Predpokladaný termín uzavretia zberu výsledkov je koniec októbra (môže však byť ovplyvnený počasím). O víťazoch súťaže rozhodne porota zložená zo zástupcov vedeckej aj laickej verejnosti. Rozhodovať bude len na základe overených záznamov, sporné záznamy budú z hodnotenia vyradené. (Overovanie sa bude realizovať do konca apríla 2013.)

Hlavnou cenou v každej kategórii (najvýznamnejší nález, najaktívnejšia skupina a najpošobivejšia fotografia vážky) bude víkendový pobyt na miestach zaujímavých z hľadiska

výskytu vážok. Okrem toho zbierané údaje budú po overení zaradené do databázy a využité ako podklady pre ochranu prírody.

... a my hľadáme mladé talenty

Súťaž reflektuje na potrebu vyhľadávať mladé talenty a podporovať ich rozvoj. Určená je školopovinných deťom a mládeži, ktoré v budúcnosti možno budú aktívne vo vede alebo ochrane prírody. V súčasnosti je mladých šikovných a hlavne rozmyšľajúcich vedcov ako šafranu, preto je nutné, aby sme ich podchytili už počas základnej a strednej školy a im nádejnej vedeckej dráhe im pomohli a usmernili ich.

Pozri webovú stránku

Súťaž prebieha vo virtuálnej rovine, na webovej stránke www.vazky.sk. V sekcii Zapojte sa!, v podsekcii súťaže nájdete registračný formulár a všetko, čo k účasti v súťaži potrebujete.

Dušan Šácha, PhD.
hlavný organizátor súťaže Hľadať vážku!
a predseda Spoločnosti Aqua vita

